

Národní hrdina.

Dnes, kdy československá armáda zahajuje oslavy Žižkovy k 500. výročí jeho smrti, je čestnou povinností vzpomenouti i ostatních hrdin, ať již jejich jména Bohemia militaris vděčně zaznamenala svým tvrdým rydlem na desce české slávy nebo ať jejich jména zapadla bez ohlasu v troskách minulosti. Dnešek tak se stává vzpomínkovým dnem české statečnosti, celé naší hrdinské epopeje, jejíž nejvýznamnější sloku právě v nás svým mužným slovem oživily verše básníkůvy, nejlepší, jaké o době husitské vplynuly z českého pera.

Co všecko vybavuje se v naší pohnuté duši pod jejich kouzelným dojmem! Slyšíme třesk okovaných cepů, salvy houfnic i dunivé hřmění vozové hradby, z níž najednou valí se rozevlátou bouří hlasů husitský chorál „Ktož jsú boží bojovníci!“ Na rtu bezděky se ocitají jména Vítkova, Habrů, Domažlic, avšak také Lipan, před zrakem vystupují bohatýrské postavy husitských hejtmanů, Roháče, obou Prokopů, Bohuslava ze Švamberka, Hvězdy z Vícemilic, tak, jak je známe z obrazů Alešových, a v jejich pozadí se mihne mocná evokace básníková, mrtvý husita na Baltu:

„Ve sluch Balt mu hučí rozkypělý
jako bubny ku krvavé srážce,
tak tu sedí, jako zkaměnělý
dávnověké slávy české strážce!“

Jako by vzdul se mohutný víchr, jenž duši unáší v závratné výše! Než vzpomínka naše letí dále dálkami minulosti, dávné i nedávné. Lví Táboři nebyli bez předků ani bez potomků. A duši se sunou hrdinské zjevy století předhusitských, v čele s knížecím světcem

Václavem na bílém koni, udatný Beneda, Dětríšek, syn Buzův, Odolen Střížovic i Plichta ze Žerotína a Vilém Zajíc z Valdeka vedle mnoha jiných. K nim se připojují stateční synové doby pohusitské, kdy česká síla rozlévá se daleko široko, Jiskra z Brandýsa, Talafús z Ostrova, Vlček z Čenova, avšak také ti, jejichž mužná smrt nedovedla odvrátiti katastrofy bělohorské. Za nimi se kupí anonymní tlumy českých vojáků, kteří po českém pádu stejně na Dunaji jako na Rýně se bilí již za slávu a moc Rakouska a jejichž marné hrdinství našlo většinou jen odraz v lidové písničce. Jak hořký smysl dáváme dnes prostému jejimu stesku: „Přeškoda na stokrát tý krve červený!“ Na samém konci této přehlídky mrtvých hrdin se shledáváme již se zjevy, jejichž živou památku v srdcích našich střeží bolest, spojená však hned s radostí, že z jejich oddaných obětí vypučela toužená svoboda naší barvy červené a bílé, nádherný, bílý květ, jehož růžové skvrny hrají reflexem jejich krve.

Avšak nade vším tímto zástupem, jenž je chloubou naší historie, vyčnívá mohutná postava prostého bojovníka s klípcem přes obě oči, jemůž šediny nezabránil, aby se stal ze všech těchto hrdin největším a nejslavnějším, postava Jana Žižky z Trocnova. V osobní statečnosti, kterou i jako vůdce nejednou skvěle prokázal, jako na př. v zoufalé chvíli na Vítkově — zajisté mu ani druží, zde dotčení hrdinové nezadali, v čem však je Žižka všechny převýšil a čím si získal v české historii zásluhu jedinečnou, bylo nadání vůdcovské, taktické i strategické. Tak se stal nejenom symbolem české síly a statečnosti, nýbrž i české geniality vojenské a to ve chvíli, kdy bylo jí nejvíce potřeba. Běžná charakteristika pravého muže, jenž v pravý čas se dostal na své místo, v případě Žižkově nabývá platnosti doslovně.

Krátce po smrti krále Václava IV., kdy se již hlásily předzvěsti blízké křížové výpravy proti husitům, nastalo krajní nebezpečí nejenom pro samu reformu českou, nýbrž i pro český národ vůbec, neboť hesla, za nichž se valila lavina hrůzy na Čechy, nebyla určována jen zřetelem náboženským, nýbrž se strany německé měrou nikoli bezvýznamnou i nenávistí národnostní. Chvíle byla tím povážlivější, že proti tomuto útoku odporu a nenávisti byly husitské Čechy vlastně bezbranné. Panstvo utrakvistické selhalo hned na počátku, ve většině měst královských správa dosud z velké části byla v rukou německého patriciátu, takže věc obrany kromě zemanstva spočívala s těžkou odpovědností jen na lidu, na sedlácích a drobném řemeslnictvu městském, živlech to válece nezvyklých a k boji tak významnému skoro naprosto nepřipravených. Při tom se ještě zdálo, že ve věc obrany rušivě zasáhne biblismus, ovládající tehdy duše husitské, svými chiliastickými námitkami proti všemu násilí. Jestliže tato nebezpečná nálada, utěšující se blouznivými sny o blízkém „skonání věku“ a tisíciletém království božím na zemi, o době milosti a pokoje, z níž všechno násilí bude vyloučeno, na štěstí nepotrvala dlouho, a jestliže v náhlé, ostré protivě byla zaměněna hlásáním boje božího, kdy meč tělesný má připravovati svět na příští Kristovo — nebylo tím ještě o osudu nastávajícího boje rozhodnuto. Tento náhlý zvrat, neměl-li způsobiti chaotický vír, kde nebude se rozlišovati, proti komu vlastně byl boj zdvižen, musil najíti své vůdce a organizátory, kteří ovládnou divoký proud, hrozící se státi jen nezkroceným živlem zhouby, a učiní jej užitečným prostředkem k dosažení nových mravních ideálů.

A v této osudové chvíli našly Čechy vedle Mikuláše z Husi především Žižku, jenž svým válečnictvím, přízrůsovaným vhodně po

třebám lidovým, nejvíce přispěl k záchraně husitských Čech a jenž, sám přese všecku svou zbožnost strážlivý a vši blouznivosti prostý, z fanatického chiliasty s jeho sny o boji proti bezbožným učinil hrozného „božího bojovníka“. Stalo se to tak rychle, že připadalo to jako zázrak, jímž bůh své věrné posiluje. I chápeme, že prostý letopisec, přehlížeje o něco později podivuhodný životní závěr svého slepého hrdiny, napsal v naivním pochopení tohoto velikého obratu i toho, co potom následovalo: „Tehdy povstal jeden Čech z řádu rytířského, velmi udatný, jednooký, jménem Žižka, z b o ž í m i l o s t i i povstal vzhůru i táhl vojensky polem... A časté bitvy s silnými nepřáteli mieval avšak nikdy pole neztratil.“

Otázkou, položenou tomuto muži činu, jenž pak s druhým Janem, mužem slova, hlasatelem nové zbožnosti až do života ztracení, tvořil v duši českého člověka nevyhladitelnou dvojici jeho ideálních vzorů, bylo vytvoření lidového vojska. Sedlák a městský řemeslník měl být tak opatřen, aby mohl s důvěrou se postavit typickému vojsku středověkému, obrněné jízdy. Nebylo možno dlouho hledat a zkoušet, jak by se tomuto těžkému úkolu vyhovělo; bylo třeba se rozhodnouti hned a zjednatí lidu zbraně beze ztráty času i bez velikých nákladů, přes to však zbraně působivé a vzbuzující sebedůvěru. Zde právě geniální smysl Žižkův pro potřeby chvíle i pro praktickou jednoduchost volil rychle a jistě. Dosavadní život jeho bojovníků našel v zaměstnání vojenském své přirozené pokračování užitím skoro týchž, ne příliš změněných prostředků, takže přechod nebyl tak obtížný. Sedlák i řemeslník, od něho způsobem životním jen málo odchylný, v okovaném cepu dostávali předmět denní potřeby, v jejich silných, neúnavných rukou nijak nezadávající švýcarské halapartně. Stejně dobře již ve svém obvyklém životě dovedli zacházeti s hlavním prostředkem, jenž se stal pro celé husitské válečnictví příznačným, s vozem.

Vynalézavý důvtip Žižkův, jemuž neušla ve všedním životě jeho bojovníků žádná možnost vojenská, našel ve vozové hradbě, složené původně ze zcela jednoduchých vozů fasaňkových, jen poněkud způsobených novému způsobu jejich použití, nejlepší obranný prostředek, jenž jeho peším, jen chatrně ozbrojeným, mohl vnuknouti pocit jistoty, aby za ním jako za zdí kladli odpor daleko lépe vyzbrojeným a osobně lépe v boji vycvičeným odpůrcům. Jako při jiných případech u Žižky, novost tu záležela nikoli ve věci samé, nýbrž v jejím taktickém využití. To bylo zcela nové a před tím ve středověku nezvyklé. Namítá-li se, že v Čechách se již před válkou užívalo pohyblivé hradby vozové, lze odpovědět, že zmínky o vozech bojových ve vojenském řádě Hodětínově, kladeném obyčejně k roku 1413, jsou se vši pravděpodobností teprve pozdější vsuvky, zakládající se již na válečnictví Žižkově. Mezi motivy, jež Žižku vedly k novému taktickému použití vozů, kromě podnětů praktických (na př. bitvy grunwaldské, kde však jde jen o pevnou hradbu vozovou), nesmíme zapomenouti u českého husity, tak dobře znalého bible, ani hojných dokladů biblických o užívání vozů bojových, třebas ve způsobu zcela jiném než později na české půdě.

Až dosud byl vůz prostředkem dopravním pro zásoby vojenské i pro zbraně a jen výjimečně sloužil jako stojatá hradba za útočiště ustupujícímu vojsku. Žižka jej učinil obyčejným bojovým prostředkem nejen v poloze stálé, nýbrž i v pohybu, nejen při obraně, nýbrž i k útoku, třebas při tomto jen z části, za okolností zvláště příznivých nebo v nezbytné situaci. Pohyblivá vozová hradba se

„zavřenými“, to jest těsně za sebou jedoucimi vozy, zajišťovala při pochodu pěší Žižkovy před náhlými útoky jízdními. A v boji svými přibližovacími pohyby umožňovala včasné výpady i ústupy z volného pole. Možnost přímého útoku je sice nyní častěji popírána, zvláště od Delbrücka a jeho stoupenců, je však přece v několika případech zcela věrohodnými prameny dosvědčena: vlastní útok vozovou hradbou byl ovšem prostředkem nikoli obvyklým, nýbrž, jak jsem již naznačil, užívalo se ho jen v řídkých případech, kde místní poloha byla příznivá, i za nutkavých okolností, a to s vyčkáním vhodné chvíle, psychologické nálady, kdy síla odporu nepřátelského zdála se býti nejmenší. Fantastického výmyslu staršího dějepisectví o umělých sestavách vozů bojových v podobě písmen nebo selského nářadí i uprostřed bitvy třeba se však naprosto vzdáti.

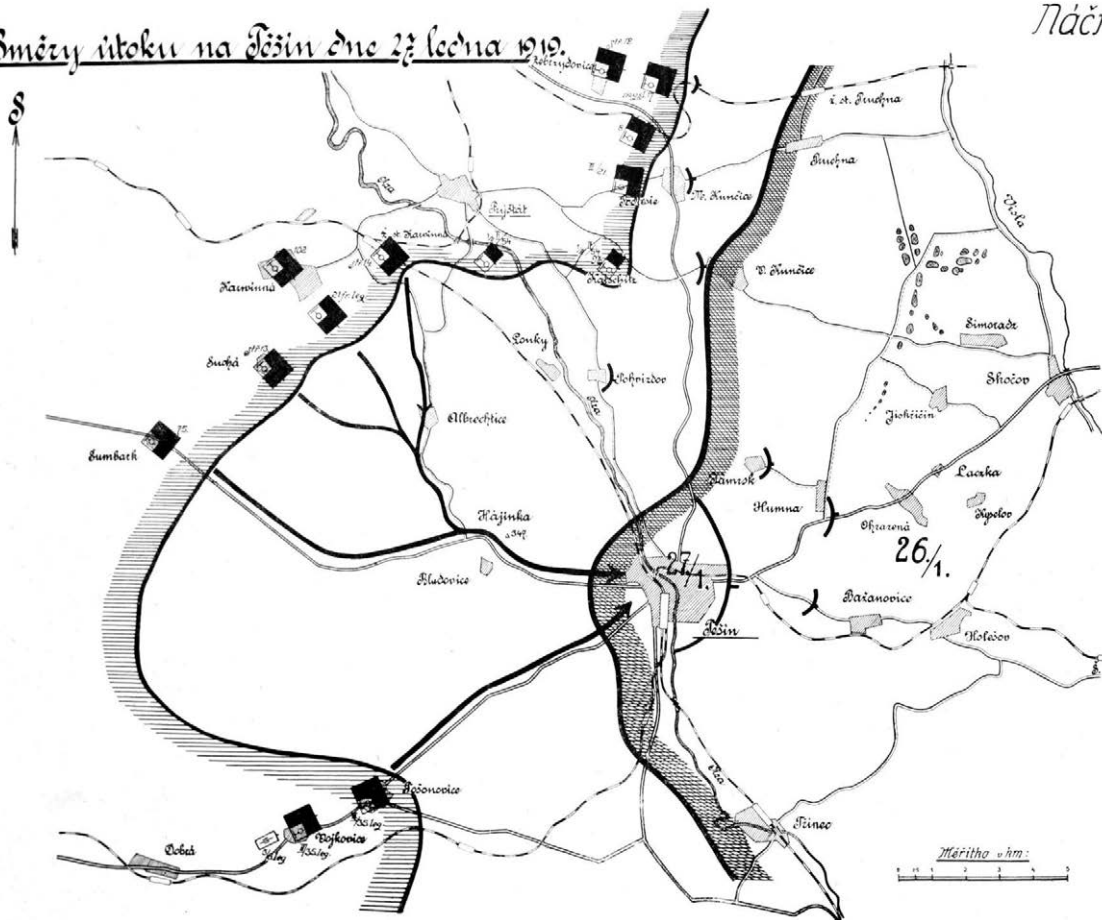
Určením příslušného počtu lidí k jednotlivým vozům i jejich spojení ve větší články a řády, se stával vůz bojovný přese všechny námitky proti tomu opět uváděné taktickou jednotkou, při níž ovšem vadila poměrně malá pohyblivost, jež nemohla podle přání velitele býti zcela volně určována. Zde ani geniálnost Žižkova nemohla přemoci technické překážky primitivního pohonu, kterou odstranil teprve za světové války moderní vývoj technický. To však nemůže býti důvodem, aby se nepřiznalo, že již se Žižkovým jménem je spojena jedna z cest, vedoucích k moderní obnově pojmu taktického tělesa, starověku již dobře známého.

To třeba uznati tím spíše, že i jinak se ve válečnictví Žižkově setkáváme s odrazy tohoto principu, jehož cílem je dokonalá ústrojenost vojenského celku, aby zde každý článek dobře zapadal a pracoval. Základem tu jest ukáznění a řádný výcvik jednotlivce, aby mohl splniti rozkazy tvůrčí vůle velitelovy, jedině zde rozhodující. Je to věc, jež byla v naprostém rozporu s duchem středověkého rytířstva, naladěného zcela individualisticky, takže rytířské vojsko bylo vždy davem jednotlivců, nikoli však jednotným, ukázněným celkem. Toho ve vojsku Žižkově nebylo. Jako řádné operace vozovou hradbou předpokládaly kromě výcviku i poslušnost, jež dbá vždy svého místa a svých povinností, podobně to vidíme i při lidech v houfech, pěších i jízdních, uvnitř hradby vozové. Jsou to již jednotky, rozdělené podle druhů zbraně, pod velením stupňovitě uspořádaným. Zde, i když snad sporé zmínky pramenné o tom domýšlíme důsledněji a úplněji, než jak tomu odpovídala historická skutečnost, nelze přece upřít, že máme před sebou, ne-li již moderní útvary vojenské, moderní pěchotu i jízdu samu, tedy alespoň velmi významné náběhy k nim. Vojenská historie nemůže jich Žižkovi zapomenouti, třeba jim nebylo dopřáno úplně se vyvinouti, právě tak jako musí s uznáním vzpomenouti jeho zásluh o vývoj polní dělostřelby. Zde typická děla husitská, houfnice, jsou pokrokem opět nikoli tak věcně, jako spíše taktickým použitím jejich pohyblivosti i možností bez větších nákladů si opatřiti jich potřebné množství. Také alespoň letmou poznámkou třeba tu vytknouti, jak Žižka dovedl již ke svým taktickým účelům užití prací zákopnických a jak v jeho duchu pozdvižena i technika opevňovací, jejímž nejlepším dokladem bylo dítě revoluce, město Tábor.

Ve všem je patrna kouzelná síla tvůrčího genia vojenského tohoto, jak jsem přesvědčen, již šedesátníka, jehož síly a svěžestí jako by osud sám žárlivě střežil, aby se skoro na konci života husitským Čechům mohl státí pevnou pavézou. Kde mu bylo dopřáno volně zasáhnouti, všude se dostavují obdivuhodné výsledky jeho organi-

Smęty utoku na Jezin dne 27. ledna 1919.

Náčrt č. 2.

Ordre de Bataille dne 30. ledna 1919.
čs. vojsko opozující se na Pošinském.

Nejvyšší velitel: podplukovník Šnejdárek.

<u>Skupina poručíka Bláhy.</u> mje. Černý	<u>Skupina plukovníka Španála</u> gyl. Městecký	<u>Skupina rotn. Šngora.</u>
<u>Podpluk. Štránský.</u>	<u>Rotm. Štolichov.</u>	
<u>Brig. záloha.</u>	<u>Brig. záloha.</u>	
<u>Záloha vedoucího velitelství.</u>		
<u>Číslo:</u> <u>Plukovník:</u> 20 praporek <u>Podplukovník:</u> 7 let. 1 praporek, vlak <u>Praporek:</u> 1 eskadra <u>Praporek:</u> v jízdně šest. Gaudy		

sátorské činnosti. Jejich ztělesněním byla vlastní zbraň, jež zůstala Čechům i po jeho smrti, první stálé vojsko v pravém slova smyslu, vojsko, ono, jež později po něm se zvalo sirotčím, i stálé, polní vojsko tábořské, stejně a současně v jeho duchu organizované. V tomto polním bratrstvu, stále polem pracujícím, mohl Žižka plně uplatnit svůj smysl pro organickou jednotu vojska i jednotlivých druhů zbraní, pro řádný jeho výcvik a pořádek v bitvě, na pochodu i v táboře. Stvořil tak z „chlapského“ materiálu, zdánlivě vojensky neschopného a neužitelného, prostředek, jenž vystačoval na všechny případy a jemuž v přesnosti i rychlosti pochodů i obrátů nebylo tehdy rovna, s jedinou snad výjimkou Švýcarů. Byl to v rukou zkušeného vůdce spolehlivý nástroj a přece ne pouhý nástroj bez ducha; vedle tvrdé kázně Žižkovy bylo tu i mravní nadšení „božích bojovníků“, vědomých, že zápasí za nejvyšší ideály reformního hnutí českého.

Než bylo by málo viděti v Žižkovi jen geniálního taktika. Strateg v něm nijak nezadal taktikovi. Jeho vynalézavá a vždy duchapřítomná pohotovost dovedla všechny obtíže překonávati i tehdy, kdy zcela osleplý a nemoha se opírat o vlastní svou znamenitou paměť místní, jež mu i po letech živě vybavovala podobu krajiny, musil viděti jen očima svých hejtmanů. Není divu, že nepřítel, překvapen tím, jak z každé situace dovede vítězně vyjít, a majíce to vysvětliti, mluvili o čertu, který tomu slepému starci rozumy dává. On nejenom dovedl bitvy vyhrávati, takže až do konce života nikde — jak jsme již slyšeli — „pole neztratil“, nýbrž on stejně prozíravě dovedl úspěch vojenský připraviti a energicky z něho těžiti. Stačí tu za doklad uvéstí případ malešovský z r. 1424, kdy Pražany i jejich spojence Žižka přivedl tam, kde on pokládal za výhodné bitvu svěstí, a kde po vítězství tak účinně uměl sklíčené nálady odpůrců využíti. Doklad tento není ojedinělým a pokládám za nutné to zdůrazniti, protože strategické jeho schopnosti ne vždy docházejí pravého ocenění, a jeho strategické úmysly ne vždy se správně vykládají.

I slavná výprava z r. 1423 na Moravu a do Uher se více cenívá z důvodů taktických než strategických, jakoby se tím zanedbával vlastní jeho úkol doma, totiž podlomení české moci katolické. Jízda tato byla již důsledkem zřízení stálých vojsk polních, jež vůdci, omezenému jen na souhlas vojenských starších, podávala daleko více volnosti v rozhodování o plánech válečných, než když byl vázán na dobrovolníky a městské kontingenty, které se leckdy vracely domů, když by jich byl vůdce nejvíce potřeboval. Vpád na Moravu a do Uher nejen přinášel posilu moravským husitům proti rostoucí zde moci Habsburkovce Albrechta Rakouského, zetě Zikmundova, a dodával jim mysl i chuti k dalšímu odporu, nýbrž on po prvé ve větším měřítku vnášel válku do území nepřátelského, do vlastní opory krále Zikmunda. Byla tu ve velkém obdoba se známým taktickým prostředkem Žižkovým, s výpadem z vozové hradby. Jako v jednotlivé bitvě nestačilo omeziti se jen na obranu a odražení nepřátel, nýbrž obrana se musila spojit s včasným výpadem, jenž dovršil porážku zmateného nepřítele, podobně bylo i s celkovou obranou proti vnějším nepřítelům husitským: strategie útočná, s úspěchem již užívaná proti rozptýleným odpůrcům domácím, byla tu přenesena na větší jeviště. Tak vlastně již počínají pověstné husitské rejsy, jež cizině daly pocítit válku na vlastním jejím území a jejichž spousty byly později nejúčinnějším prostředkem, aby cizina

se naklonila k myšlence smíru s českými kacíři. Jestliže Žižkovi brzká smrt nedopřála, aby tohoto prostředku užil častěji, zato tak tím úspěšněji po něm činil jeden z celé řady znamenitých hejtmanů, jimž stálý styk s geniálním vojevůdcem byl nejlepším školou vojenskou, vlastní dědic jeho umění válečného i jeho slávy, Prokop Holý. Stačí však, že na tuto cestu Žižka ukázal a hned napoprvé její účinnost tak skvěle prokázal. Byl to čin, svědčící o jeho prozíravosti stejně strategické jako politické. Ostatně strategie v širším slova smyslu vždy již přechází ve sféru politickou, neboť strateg při svých vojenských akcích nemůže se řídit jen hledisky čistě vojenskými, nýbrž musí příslušný ohled věnovat i důvodům politickým.

Ani jako politik nezdá se mně Žižka býti dosti oceňován. Sdíli v té příčině osud s husitstvím, jemuž se celkem upírá hlubší smysl politický. Charakteristika Palackého o husitech u příležitosti jejich jednání s koncilem basilejským, že byli „puzení jedině tčavým citem potřeby jako větrem na moři, bez vesla, bez opačiny a přístavu jistého“ — není sice bez jistého oprávnění, přece však nebylo by správné mínění toto generalisovat. Omezím se jen na poukaz, jak sněm čáslavský r. 1421 se zastával územní integrity koruny české i jak vlastně byla to pohrdaná nyní i přehlížená kompaktáta, jež opět umožnila skutečnou obnovu českého státu lucemburského. V husitství bylo více politického zájmu i smyslu, než jsme dnes ochotni jemu přiznat, nedbajíce zde, jako při jiných věcech, kletby onoho nerozhodného tápání i v otázkách nejdůležitějších, kletby, stihající obyčejně první průkopníky — kletby, již ani husité neunikli.

Při hodnocení politického významu Žižkova i husitství vůbec nejvýznamnější otázkou je poměr ke království. Alternativa „království nebo republika“ jest pro dobu husitskou uměle konstruována a neodpovídá historické skutečnosti. Za delšího bezvládní najdeme sice, jak v městech královských, tak v různých bratrstvech a jednotách, jež na způsob bratrstva tábořského a orebského se organizovala většinou podle vzorů zřízení městského, zjevy, vyznačující se rázem republikánským. Než to byly formy, vynucené zvláštními poměry, bez pevné trvalosti, jež pomíjely, jakmile zašly i ony zvláštní poměry, jež je v život vyvolaly. Krále sice nebylo, avšak přece se po něm stále volalo. Monarchické citění bylo příliš vžito, aby většího významu nabyly ojedinělé celkem hlasy, přející si přímo, aby království bylo odstraněno.

V této royalistické náladě obecné nebyl ani Žižka výjimkou. Proto, ještě než byl sesazen Zikmund, jenž ztratil důvěru husitské a zvláště tábořské veřejnosti, jak svým jednáním v Kostnici, tak pozdějším tvrdým nepřátelstvím proti české reformě, souhlasil Žižka s kandidaturou krále polského Vladislava Jagella, méně však již s kandidaturou Vitolda Litevského, jež ze své služby polské nepochybně znal a jenž u něho svou měnlivou nespolehlivostí vzbuzoval skoro stejně málo víry jako zrádce Husův Zikmund. Tento souhlas lze dobře vysvětliti, jak jeho staršími styky polskými, tak celkovou náladou národnostní, za níž každá kandidatura německá byla vyloučena.

Národní vědomí Žižkovo bylo již z mládí určováno sousedstvím pyšného a osobivého patriciátu německého v Budějovicích i pozdějším záštitou s Budějovskými. Podněty tyto pak pobytem v Polsku a bojem s Řádem ještě více zesílily. Třetí složkou konečně byla Husova kázání betlemská, odkud si Žižka odnesl ono pro Husa i husit-

ství tak charakteristické spojení myšlenky náboženské i národnostní, jež potom v letech dvacátých tak energicky zaznívá z jeho manifestů. Boj „pro vysvobození zákona božího“ a „ku pomoci věrným církve svaté a zvláště jazyka (= národa) českého i slovenského i všeho křesťanství“, to jsou hesla, jež rázovitě vyjadřovala ideový podklad zápasu Žižkova.

Jak ukazuje zajímavé zde spojení adjektiv „český a slovenský“ (zde rozuměj „slovanský“), neutkvívalo národní vědomí Žižkovo jen na českém základě. Nebezpečím, jež hrozilo národu českému, jen posilovány byly vzpomínky i na širší příbuzenstvo slovanské, jež v Žižkovi již dříve služba polská probudila. Byl to týž tón, jenž zněl i ze známého manifestu pražského z jara r. 1420, jehož Želivský, vůdce radikální strany pražské, nebyl-li sám přímo jeho autorem, jistě alespoň nebyl dalek. Byl-li souhlas v této věci mezi oběma těmito muži, kteří se znali již z bouřlivých počátků revoluce husitské, naopak rozdíl se objevily v otázce královské, kde stanovisko Želivského bylo spíše negativní.

Můžeme se dohadovati, jaké výsledky čekal Žižka od unie česko-polské. Jak se to dotýkalo obou ústředních jeho zájmů, náboženského i národnostního! Jak jinak by bylo, kdyby i Polska — to ovšem byl samozřejmý předpoklad Žižkův — byla přistoupila ke kalichu! Jak by se tu základna husitská rozšířila a možnost odporu zvýšila proti společnému nepříteli německému, k němuž ovšem v tom případě by se byl přidal s celou svou mocí i druhý, odmítnutý nápadník trůnu českého Zikmund! Husité, kteří v Čechách tvořili jen větší část tehdejšího obyvatelstva, čítajícího jen asi něco přes 1 milion lidí, byli by tak získali mohutnou oporu a naděje na konečné vítězství jejich snah by tím byly silně stouply. Než tyto daleké vyhlídky zmařila hned v počátcích odmítavost Jagellova, s níž se na konec shodl i Vitold: česká otázka jim nebyla v podstatě ničím více než kompenzačním předmětem jejich politiky pruské, třebaš z počátku Vitold jevil více ochoty vyjítí vstříc požadavkům českým.

Přes rozpaky vůči Vitoldovi Žižka sice uznal jeho zástupce Zikmunda Korybuta za správce zemského, avšak brzké diplomatisování Korybutovo s Němci jej zase odpudilo. Tehdy, po návratu Korybutově do Polska, bylo již bystřejším hlavám mezi husity patrné, že Češi za sporu s Římem nenajdou krále ani v Polsku ani na Litvě. Zbýval tedy buď návrat ke králi Zikmundovi nebo kandidatura domácí. Tato sice byla již prohlašována hned r. 1419 a 1420, bohužel však nebylo vhodného kandidáta. Mikuláš z Husi, jehož energické ctížádosti úmysly takové nebyly daleky, zemřel příliš záhy, ještě než se o něco takového vážně pokusil, a ani mezi panstvem utrakvistickým nebylo tehdy nikoho, kdo by byl mohl a chtěl ujmouti se úlohy, jež později teprve, r. 1458, připadla Jiřímu z Poděbrad.

A Žižka sám? Zajisté byly chvíle, kdy se zdálo, že stačí, aby jen vztáhl po nejvyšší mocí ruku. Vzpomeňme jen jeho opravdu královského vjezdu do Prahy 1. prosince 1421, kdy za hlaholu zvonů vítán byl jako jediný záchránce před hroživou mocí Zikmundovou a kdy přijal titul „správce obcí české země příchýlných a plnění zákona božího“. Jako by to byla již zastřená diktatura! Tou bylo by postavení toto se jistě stalo pro anglického Cromwella, avšak Žižka, ani jako velebený vítěz haberský, této jedinečné příležitosti neužil. Působil-li tu ohled na nedokonané jednání s Polskem, nezachoval se přece Žižka jinak ani r. 1424, když s vojskem stál před Prahou a když Pražané se dožadovali jeho milosti. Vysvětlení této věci najdeme v bez-

náročné skromnosti tohoto prostého bratra, jemuž postačilo, že splnil svou povinnost k zákonu božímu i k svému národu, a jenž za ohromné své služby se spokojil skrovnou tvrzí Kalichem v Litoměřicku. Přece bych však myslil, že tu kromě vroucího citu nábožensky mravního, jenž je tak příznačný pro osobnost Žižkovu, působilo ještě něco jiného, co této sebezapíravé skromnosti teprve dodalo právě váhy: byla to snad resignace stáří, jehož tížádost již nevábi. Možná se ptáti, zda by byl Žižka jednal stejně, kdyby nebyl šedesátníkem, nýbrž kdyby byl, jak více historiků se domnívá, jen čtyřicátníkem.

Při právě dotčené příležitosti, při smíru Žižkově s Pražany r. 1424, došlo však přece alespoň k jinému významnému aktu politickému. Byla tu obnovena unie mezi Tábořem, zde zároveň spojeným s vlastním bratrstvem Žižkovým, dříve orebským, a mezi Prahou. Tato myšlenka, základní to politická podmínka, mělo-li se husitství ubránit proti spojeným nepřátelům domácím i cizím, neměla již po tragické smrti hlavního svého pražského zastance Jana Želivského tak vlivných přímluvčí, přes to, že měla tak znamenité výsledky. Želivský však r. 1424 nachází v této věci pokračovatele v Rokycanovi, o němž lze se domýšlet, že právě důvody o nevyhnutelnosti unie mezi Tábořem a Prahou Žižku pohnul k tomu, že přemohl svůj hněv na pražské pokrytce a znovu přijal podávanou mu ruku; myslím alespoň, že pozdější Rokycanův poměr k Prokopu Holému v té příčině domněnku tuto potvrzuje. Zdá se to potvrzovati i společná výprava na Moravu, jejíhož konce se však již Žižka nedočkal. Zdálo se, že se tu bude opakovati obdoba se slavným tažením z r. 1421 do východních Čech: jako tehdy husitství mocně zaujalo svou posici v městech východočeských, totéž mohlo se státi nyní na Moravě proti Albrectovi Rakouskému. Náhlá smrt Žižkova, bohužel, přervala všechny tyto naděje, že Morava bude pevněji přičleněna k revoluci husitské.

Obnova unie slibovala nyní býti stálejší, protože i poměr Žižkův k Rokycanovi, jenž rychle vyrůstal v hlavní osobnost pražskou, byl harmoničtější: nevadily tu již demagogické způsoby Želivského, jež byly Žižkovi, přáteli dobře zřízených řádů, tak proti mysli a pro něž vlastně dopustil, aby Želivský ztratil v Praze nejdříve svou autoritu na radnici a potom i život. Stanovisko Rokycanova nebylo tak vzdáleno mínění Žižkova. Jako se s částí Tábořských Žižka rozcházel politicky, v otázce královské, podobně i nábožensky bylo jeho místo více poblíž Pražanů, od nichž ho však zase dělilo kromě přímého akcentu na skutečné plnění artikulů pražských i jeho nepříznivé stanovisko jak ke králi Zikmundovi, tak k utrakvistickému panství, o němž mluvil jako „domácích pokrytcích“. I on, stejně jako Rokycana, stál vlastně uprostřed stran krajních, na jedné straně radikálů tábořských, na druhé konservativních utrakvistů: proto si Žižka též r. 1423 zorganizoval ze svých přátel, zvláště východočeských, svou stranu i své polní vojsko, což však ještě neznamenal s Tábořskými i rozchod vojenský, třeba r. 1422 dočasné rozdělení opravdu nastalo.

Bylo by tedy nesprávné si Žižku představovati ve všem jako tábořského radikála, což však neznamenal kolísavost nebo nedostatek energické rozhodnosti ve věcech, jež uznal za správné: tu dovedl býti ve svém odmítání rozhodnější nežli Táboři sami, kteří již r. 1424 vstoupili v jednání se Zikmundem. S Táboři se Žižka více srovnával v přesné, jednoduché praxi životní, nemaje však smyslu pro jejich hádky o ornáty a subtility theologické; v tom byl zcela podle přehledu ducha husitství. S tím souhlasí stejně jeho odpor proti výstředním novotářům tábořským, ať to byla sekta adamitská nebo vášnivý Ko-

randa, jako na druhé straně s tím souhlasí i jeho nelítostné stihání znemravnělého kléru katolického. Při katolicích ovšem šlo o více: u nich Žižka tvrdě, zcela v duchu své doby, trestal i odpor proti základnímu programu husitskému, pokládaje všechny, kdo se mu vzpírali, za kacíře. V tom ohledu doma již jistou měrou činil to, co Prokop Holý později vyhlásil za vlastní účel války husitské proti církvi katolické vůbec, totiž donucení její k přijetí artikulů pražských. Přes to však nelze mu přičítati bezohledný fanatismus, jenž nešetřil u odpůrců nikoho a ničeho. Děsivý tento ráz, jež jeho obrazu vtisklo pozdější předpojetí, se neshoduje s prameny, jež dovedou vypravovati i leccos, co přísný zjev Žižkův oblévá mírnějším světlem. Nelze od něho čekat, aby se již povzněl k humanitě a k snášlivosti, ale to víme, že vedle přísnosti, jež leckdy přecházela v tvrdost, se u něho najde i odpuštění a šetrnost, zvláště k ženám a dětem.

Stejně nesprávné by bylo jemu i Táborům přepisovati, co jeho době bylo zcela cizí, demokratismus podle našeho způsobu: rovnost je tu citěna více mravně a nábožensky, než sociálně; husitství, ani ve formě tábořského radikalismu, až na krátkou chiliastickou episu, nezrušilo stavů. Není nic charakterističtějšího než ona přísně uspořádaná hierarchie stavů, již nacházíme v Žižkově řádu vojenském a jež počíná knížetem a pánem a končí „robotězem nebo kterýmž kolivěk člověkem“: ovšem jinak i ve vojsku Žižkově stejně jako v tábořském najdeme sedláky mezi jeho hejtmany a staršími.

Kdyby Žižka opravdu byl takovým fanatickým ohavou, jak jeho charakteristiku brzo po jeho smrti razil Eneáš Silvius jako vzor mnoha jiným, nechápali bychom, jak by mohl dojít zvláštní úcty na různých stranách. Je přirozeno, že vlastní straníci Žižkovi, Hradečtí, dali si jej, ve zbroji a s palcátem v ruce na bílém koni vymalovati na svou kóruhe, takže zde se mu dostává místa, jež jindy náleželo sv. Václavu. Zajímavější již jest, že obraz jeho měli i Táborští, odpůrci kultu svatých i jejich obrazů, na bráně městské. Ještě pozoruhodnější však je, že i Vavřinec z Březové, jenž jinak Tábořské dovedl tak ostře kritisovati, o Žižkovi mluví jen s úctou. Než i u samého Eneáše Silvia najdeme, třeba nepřímo, odraz úcty k Žižkovi, vypravuje-li, jak prý Žižka zajatého svého odpůrce Bohuslava ze Švamberka svedl ke svému kacířství: ať již tomu bylo jakkoli, zajisté nepříznivé to Žižkovi není. Je z toho všeho patrné, že byla to jistě mohutná osobnost, jež působila tak mocným dojmem na všechny současníky. Žižkův prostý, drsný zjev vyzařoval vnitřní sílu, vynucující si bezděky u cizích pozorovatelů úctu a u vojska jeho poslušnost, věc to neocenitelnou pro vojevůdce; letopis krátkou poznámkou vystihuje tento kouzelný vliv osobnosti, to co zveme „prestiž“, praví-li, že sedláci ho „libentissime“ poslouchali. A nyní si představme, jak teprve působil vojevůdce-slepec, jenž porážel nepřátele a dovedl voditi své vojsko s jeho vozovou hradbou beze škod zcela neznámým krajem za nejhorších překážek, kladených mu přírodou i lidmi! Bylo to opravdu jako pohádka, a jestliže již dříve, před oslepnutím, jeho lid v něm viděl vyvolence božího, tím spíše potom. Proto cítíme nejvýrazněji vzácný poměr jeho vojska k němu, když po jeho smrti polní jeho bratrstvo i s celou jeho stranou přijímá jméno „Sirotků“: zemřel jim otec, přísný sice do krajnosti, v ochraně jehož genia však tak dobře se odpočívalo i bojovalo v pevné důvěře synovské k zkušnému, vždy pomoc i radu si vědajícímu otci.

Legendární úcta jeho přešla pak i na budoucnost: kdykoli později v Čechách nastává chvíle velikého nebezpečí, vždy se ozve vzpomínka

naň, jež vyvažuje všechny ty hory klevet a pohan, jež na jeho hrob naválila nepřátelská zášť, neodpouštějící ani mrtvému jeho veliké úspěchy. A bylo jen přirozeno, že lid, jenž v naivním obdivu tohoto velikého vítěze každou skoro zříceninu spojil s jeho jménem, věřil, že obdivuhodný slepec nezemřel, nýbrž že ve skrytu Blanika spí, aby odtud vyšel na pomoc se svými věrnými Čechy, až tiseň jeho lidu bude největší. Byla to nejvyšší představa bohatýrské síly a zároveň nejvyšší důvěra ve „věrného bratra Jana“, kterou lid zde poctil svého vyvoleného hrdinu: dostalo se mu zde místa, jež jinak bylo vyhrazováno nejmocnějším panovníkům, jejichž paměť se vryla lidu v srdce anebo ve fantasii, jako byl v Němcích Barbarossa a na Moravě Svato-pluk. Až protireformace Žižku s tohoto čestného místa sesadila. Jestliže dříve Žižka na korouhvi Hradeckých zaměnil sv. Václava, světec později v nové umělé legendě, jenž se vsunula na místo legendy staré, zaměnil opět Žižku.

Než nebylo již třeba pověstí. Historie, očistivši obraz slepého hrdiny od špinavého nánosu, pod nímž vlastní rysy zanikaly, vrátila českému národu s lepším jeho poznáním i odkaz jeho snah a tužeb, z nichž leccos i pro nás žije a dále ještě bude žít. Je to především tvrdý požadavek náležitého, ústrojného řádu a kázně, kázně nikoli bezduché, nýbrž oživené ideou a proto nezištné a schopné nejvyšších obětí ve prospěch celku, kázně ochotně podržující své osobní snahy a choutky společným zájmům vyšším, novým ideálům mravním i obraně národního bytu. Bylo řečeno nedávno: Tábor, toť program! Lze stejným právem i říci: Žižka, toť program! Tento nečasový, lze říci věčný program Žižkův, propagovaný stejně historií jako uměním — stačí tu jmenovat jen tři veliká jména, jež srostla s tímto národním posláním: Jiráska, Aleše a Smetanu — je náhradou za dojímavou fikci o vojsku spícím v Blaníku: je výzvou k nám, jako byla výzvou k husitským bojovníkům. A jako nabyla pravého významu teprve živým ohlasem u nich, účinnou jejich účastí na splnění Žižkových plánů a myšlenek — tak i pro nás výzva ta stane se teprve cenou, vtělili-li se v čin stejně, jako vtělila se již nedávno v rovinách ruských a sibiřských, kde došlo k překvapující v mnohém ohledu době s husitským válečnictvím 15. století. Vzpomeneme-li na tuto nedávnou slavnou kapitolu české epopeje, je nám, jako bychom četli ta pádná, ve své prostotě tak výmluvná slova listu Žižkova z r. 1422 (11. září) k Domažlickým: „Pomněte na váš první boj, ježto jste mali proti velikým, nemnozí proti mnohým, neoděni proti oděným statečně bojovali; však ještě ruka boží není ukráčena!“ A s pohnutím nacházíme nové a nové rysy podobnosti, chtěně i bezděčně, mezi našimi legiemi století 20. a mezi „božími bojovníky“ století 15. Najdeme tu i nové vozové hradby, pohybující se po nesmírných dálavách Rusi a Sibiře; najdeme nové zásvity české geniality vojenské; najdeme zase kázeň a poslušnost, nikoli slepou, mechanickou a bezduchou, nýbrž uvědomělou, proniknutou jasnou myšlenkou, a zase je to, jako v době Žižkově, národnost, jež tu budí ze sna spáče a jež oživuje a zapaluje žhavou svou jiskrou duše umdlené zápasem i tesknou touhou. Zde, v legiích, se skvěle ukázalo, jak program Žižkův v mnohém nezastaral a jak stále září živými, nevybledlými barvami. Je to krásný a povznášející příklad, jak dobře lze navazovat na staré, zdravé a silné tradice národní, příklad, který, doufám, nebyl dán nadarmo. I mladá naše armáda ukáže, jak se cítí býti zavázána velikým dluhem staré i nedávné naší slávy, jak žije v ní duch našeho největšího a nejlepšího vojáka, Jana Žižky z Trocnova; ona ukáže, jak i ona vstupuje

v synovský poměr k velikému, dávno zemřelému a přece svým duchem stále přítomnému otci, jak i ona se pokládá, jako kdysi r. 1424 polní jeho vojsko za věrné sirotky po něm. Není třeba zvuku vylhaného Eneášem Silviem bubnu, potaženého prý kůží Žižkovou, aby zaháněl nepřátele; stačí uvědomění a plnění jeho odkazu, a pak nepochybuji, že stane se, co dalo se Hradečanům, když bojovali pod korouhví Žižkovou, že v tomto znamení ani my nikdy „pole neztratíme“.
